

hů, tzn. že jejich spásná podstata je stále více překrývána sdělováním vnějšíkových dějů. Zdá se ovšem, že kořeny tohoto postupného vývoje jsou obsaženy implicitně již v samotném biblickém textu, totiž tam, kde prosvítá otázka o času vzkříšení. Tak již v samotné bibli je založeno trojí možné časové chápání, a sice jako křest, tj. uznání Božího nároku ve víře a naději, smrt jedince a konec věků, tj. Poslední soud. Zde ovšem Kremer přistupuje ke svému tématu s až přílišným nadhledem, takže dějinný vývoj názorů na tyto otázky vypadá jako značně chaotický, neuspořádaný a náhodný. Domnívám se však, že tomu tak není. Autor zcela pustil ze zřetele zlom, ke kterému došlo ve chvíli všeobecného rozšíření a etablování křesťanství. Tato změna totiž způsobila přesun v chápání křtu, totiž od symbolického k formálnímu. Ve středomořské kulturní oblasti to bylo již koncem antiky, v barbarské Evropě na přelomu raného a vrcholného středověku. Křest přestal být vědomým rozhodnutím dospělého člověka, vyžadujícím zvláštní přípravy, a stal se oficiálním přijetím dítěte, nemluvněte do „civilizované“ společnosti: S ohledem na to se chápání otázky vzkříšení přesunulo od křtu, který již vlastně nebyl vědomým přijetím víry, k okamžiku smrti. Středem zájmu se tedy staly otázky související s vztahem individuální smrti a druhým příchodem Kristovým. Tak také vzkříšení přestalo být vnitřním duchovním prožitkem a stalo se předmětem učené disputace. Pak ovšem musel být časový okamžik doplněn o prostorové určení, a tak vznikl mohutný zájem o záznamnou topografii, projevující se v řadě vidění, sekundárně apokalyptické literatuře atd. Zdá se, že teprve v nejnovější době, kdy křesťanství i v historicky, tradičně křesťanských společnostech ztrácí svou všeobecnost, se znovu vynořuje potřeba obírat se vzkříšením mrtvých v jeho symbolickém, nikoli faktickém významu. Domnívám se, že právě ve ztrátě všeobecnosti křesťanské víry je třeba hledat příčiny nového zájmu teologů o eschatologické a thanatologické otázky, a ne v novověkém ovládnutí sil přírody a v nahlédnutí do zákonitostí lidského duševního života.

Mohu tedy uzavřít, že z hlediska historikova je třeba recenzovanou Kremerovu práci chápat nikoli jako reflexi vývoje názorů na smrt a vzkříšení, nýbrž jako nereflexovanou

pokus přiblížit dosud převážně scholasticky pojímané eschatologické a thanatologické otázky změněnému dobovému vědomí. V tomto směru mohu knihu, o jejíž předklad do češtiny se zasloužili Václav Frei, Antonín Hartmann a Václav Konzal, doporučit a zejména upozornit na dobře vybranou a kvalitně provedenou obrazovou přílohu.

ZDENĚK UHLÍŘ

Ján Komorovský (ed.), Pamätnica vedeckého seminára,

Bratislava: SSSN 1995, 44 s.

Slovenská spoločnosť pre štúdium náboženstiev pri SAV vydala k nedožitým 75. narodeninám profesora PhDr. Rudolfa Macúcha veľkou, ale peknou prácu. Hned za titulným listem je portrét Rudolfa Macúcha, zachycujúci dobre jeho zdržlivý úsmev a zpytvací pohľad, tak význačný pro jeho tvár. Nasleduje krátky dvoustránkový úvod od prof. Komorovského, opakujúci hlavné údaje Macúchova životopisu. Delší článok, napsaný česky a nadepsaný „Pamätce Rudolfa Macúcha“, je od prof. Stanislava Segerta z University of California, Los Angeles. Vzpomína tu na niektoré zaujímavé obdoby medzi svým a Macúchovým životom i zájmy a hlavne líči svá setkání s ním. Hodnotí i jeho vedecký prínos.

Další článok pochází z pera prof. ThDr. Karola Gábriše, nynějšího nestora slovenských biblistů a dlouholetého novozákonníka bratislavské teologické fakulty. Jmenuje se „Osobnosť profesora Rudolfa Macúcha a spomienky na neho“. Gábriš zachycuje zde predevším živý Macúchův vztah k bibli a biblište. Jsou tu i některé živé osobní vzpomínky.

Z bratislavské filosofické fakulty je další autor, prof. PhDr. Ladislav Drozdík CSc. Jeho článek se jmenuje „Rudolf Macúch a jeho miesto v súčasnej semitologii“. Zaznamenává predevším Macúchovy živé a dodnes závažné literární práce, ať samostatné publikace, ať příspěvky do různých encyklopedií a souborných děl.

Těžištěm vědecké práce Macúchovy bylo především bádání o mandejcích. To velice dobře osvětluje a Macúchův přínos vyzdvihuje prof. Komorovský v článku nazvaném „Příspěvek Rudolfa Macúcha k otázce počátků mandeizmu“. Komorovského článek by bylo možno výborně užít jako solidní příspěvek do encyklopedie religionistiky, jak mnoho se tu čtenář o mandejcích doví.

Poslední příspěvek tohoto sborníku napsal prof. ThDr. Dušan Ondrejovič, působící stejně jako prof. Gábriš už řadu let na Evangelické teologické fakultě v Bratislavě. Jeho nadpis zní „Islám a křesťanstvo“. Vzpomíná tu na začátky slovenské islamistiky a na to, že Macúch přeložil do slovenštiny v r. 1949 Korán, který žel nikdy nevyšel. Cituje Macúchovo stanovisko „křesťanstvo reformou židovstva, islám reformou arabského paganizmu“ a vyrovnává se s ním ve světle nových teologických proudů. Macúchova studie o islámu si zachovává svou hodnotu, je obsáhlá a přesná v objektivních údajích, i když v jeho hodnocení zůstává u staršího, klasického důrazu na monoteismus jako jeho základní hodnotu. Macúchova rozprava „Islám a křesťanství“, vydaná v r. 1951 v Tranosciu, tvoří tak významnou etapu ve slovenské islamistice, v současné době se dokonce stala učebním textem pro posluchače jak teologie, tak religionistiky.

Celý sborník je velmi informativní, svěží a zdařilý. Jeho hlavnímu redaktorovi prof. Komorovskému patří zvláštní dík, že tuto významnou postavu, která působila po léta v cizině a je tedy doma méně známá, přiblížil užitečně a živě slovenské i české veřejnosti.

JAN HELLER

Nevěsta v uzavřené zahradě,

Praha: Gallery, s.r.o.

ve spolupráci s NG 1995, 120 s.

Je to nepochybně výbavou nejluxusnější a obsahem nejobsáhlejší katalog výstavy uspořádané Národní galerií v klášteře sv. Anežky České (30.8.-1.10.1995) v rámci akce *Starý zákon v umění*. Na úvodních stranách je uveřejněn text velvyslance Izraele Moshe Yegara, prvního iniciátora celé akce. Zamýšlí se v něm nad kulturním významem

Starého zákona a jeho ohlasy v literatuře, výtvarném umění a hudbě. Pak následuje vlastní titulní list s překrásnou miniaturou, která je ve zvěštěném podobě i na obálce celé knihy a opakuje se i na její poslední straně. Jde o iniciálu „O“ na počátku textu Písne písní z *Olomouckého antijonáře*, kde Ježíš – hoch už povyrostlý – objímá oběma rukama v milostném gestu krk a šíjí své matky Marie, sedě jí na klíně. Tento motiv – náboženská transpozice milostného citu jako klíč k textu Písne písní – je vlastně klíčem k tématu celé výstavy i katalogu.

Jádrem katalogu je vynikající studie z pera současného ředitele Národní galerie Mgr. Martina Zlatohlávka nazvaná „Nevěsta v uzavřené zahradě. Motivy ikonografie biblické knihy Píseň písní“. Je to hluboký průhled do dějin chápání Písne a do toho, jak se toto pochopení promítalo umělecky. Pokusím se zde podat jeho stručný výhled.

V úvodu říká autor, že úkolem této práce je postihnout výtvarně zpracování Písne a jeho proměny přibližně od dvanáctého do patnáctého století. Vychází z klášterního prostředí obnovených řádů ve Francii, kde Píseň sehrála mimořádnou roli. Podstatou křesťanské víry je poselství, že nevstizitelný Bůh sestoupil v Kristu do lidského těla. Tím, říká autor doslova, „i když se křesťanské pravověří slovně bránilo zpředmětnění svého Boha jako pohanského projevu, přes podoby Kristova obličej křesťanské umění dospělo k jeho statutárnímu provedení“. – V křesťanské tradici od počátku často obraz nahrazoval slovo, vystihoval ve zkratce závažný pojem a přibližoval jej lidem.

Druhá kapitola Zlatohlávka pojednání má nadpis „Biblická kniha Píseň písní a její hermeneutický problém“. Autor zde vykládá dějiny textu Písne od Jeronýma až po přesnou recenzi Hardingovu z r. 1100. Dále osvětluje spor o kanoničnost Písne. Staří rabíni si Písne velmi cenili. Byl je částí až třetího dílu židovského kánonu, tedy Spisů, její text se liturgicky čítá a velikonocích, při slavení pesachu. Probírá se tu její název, problém autorství i forma a rámeček. Velice zajímavý je pohled do přeznačování Písne pomocí alegorického výkladu na vztah Hospodina a Izraele, Krista a církve.

Třetí kapitola má název „Ženich a nevěsta“. Úkolem vykladačů bylo obsadit role že-